

DE RENTABILITEIT VAN AKKERBOUWBEDRIJVEN IN DE NOORD-OOSTPOLDER

1. Algemeen

Op verzoek van de Centrale Grondkamer te Arnhem werd een onderzoek ingesteld naar de rentabiliteit van akkerbouwbedrijven in de N.O.P. Ten gevolge van moeilijkheden bij het verzamelen van de benodigde basisgegevens en tekortkomingen ten aanzien van het materiaal, dat tenslotte beschikbaar kwam, bleek het niet mogelijk een rapport op te stellen overeenkomstig met dat voor de Wieringermeer (rapport 149). In verband hiermee moet worden volstaan met het weergeven van de indrucken, welke bij het onderzoek over de rentabiliteit der N.O.P.-bedrijven zijn verkregen.

In deze "inlichting" worden allereerst de beperkingen en tekortkomingen genoemd, welke zich bij het verzamelen en het bewerken van het basismateriaal hebben voorgedaan. Vervolgens worden vermeld de bedrijfsresultaten over de boekjaren 1948 en 1949 van de geëquëteerde pacht- en staatslandbouwbedrijven in de N.O.P. Hierbij worden ook behandeld de opbrengsten in natura, welke in de oogstjaren 1948, 1949 en 1950 zijn bereikt. In aansluiting hieraan wordt een vergelijking gemaakt tussen N.O.P.- en Wieringermeerbedrijven van ongeveer gelijke grootte over boekjaar 1949. Ook hierbij wordt aandacht besteed aan de financiële uitkomsten en de opbrengsten in natura. Tenslotte volgt een oriënterende beoordeling van de rentabiliteit van de N.O.P.-bedrijven, gezien op langere termijn en van de verschillen in rentabiliteit tussen bedrijven van verschillende grootte.

2. Beperkingen ten aanzien van het basismateriaal

De exploitatie door de Directie van de Wieringermeer is zodanig, dat de opbrengsten, welke daarbij zijn verkregen, niet als maatstaf kunnen worden gebruikt voor bepaling van het opbrengstniveau bij gewone exploitatie en genormaliseerde omstandigheden. Zo kan in dit verband worden gewezen op: jonge grond, eenzijdig bouwplan, afwijkende werkmethoden, werkzaamheden vaker niet op tijd gereed, opbrengsten in de betrokken jaren gedrukt door kunstmesttekort e.d.

Ook ten aanzien van de gegevens van de pacht- en staatsbedrijven hebben zich moeilijkheden voorgedaan. Slechts van de boekjaren 1948 en 1949 waren resultaten beschikbaar. Het jaar 1948 is nog te abnormaal geweest om als maatstaf voor de rentabiliteit te kunnen dienen, o.a. door extensief bouwplan, extra kosten voor bijzondere werkzaamheden in het eerste jaar, moeilijkheden met arbeidsvoorziening en behuizing, bedrijven pas in de voorjaarszaaiperiode aanvaard. Eerst bij oogst 1949 kan van een min of meer normale exploitatie worden gesproken, hoewel op verschillende punten nog geen stabilisatie is verkregen, o.a. vruchtwisseling, onkruidgroei, kennis boer omtrent het nieuwe bedrijf.

Tevens was de medewerking der betrokken pachters gering. Slechts 21 pachters bleken genegen hun fiscale boekhoudingen ter inzage te geven. Hiervan moest een zevental buiten beschouwing worden gelaten bij het verdere onderzoek, doordat het bedrijven met een nevenkavel betrof of weldebedrijven. Opgemerkt dient te worden, dat de pachters die medewerking toezegden, op één na, zeer welwillend waren bij het verstrekken van aanvullende gegevens.

Ook van de staatslandbouwbedrijven vormden alleen 8 bedrijven van 12 ha een voldoende homogene groep. De grotere bedrijven (6 stuks) waren te heterogeen, o.m. door nevenkavels, om er een enigszins representatief gemiddelde uit te trekken. Voor de berekeningen kon dus slechts worden beschikt over de gemiddelde financiële resultaten van de volgende aantallen bedrijven:

grootte 12 ha : 8 staatslandbouwbedrijven
 4 pachtbedrijven
" 24 ha : 8 pachtbedrijven
" 48 ha : 2 pachtbedrijven

Verder heeft het verzamelen van aanvullende gegevens niet het resultaat opgeleverd, dat er van werd verwacht. Noch de Provinciale Voedselcommissaris te Zwolle, noch de Directie van de Wieringermeer waren genegen gegevens te verstrekken over de bedrijven van de pachters, die hadden geweigerd aan het onderzoek mede te werken. Dit standpunt is gebaseerd op de omstandigheid, dat de opgaven van de boeren aan genoemde instanties een vertrouwelijk karakter hebben.

Ten aanzien van de opbrengstgegevens van de staatslandbouwbedrijven en de medewerkende pachtbedrijven dient te worden gewezen op het feit, dat zij slechts op drie oogstjaren betrekking hebben (1948 t/m 1950). Tevens moet in aanmerking worden genomen, dat de nadelige invloed van het eenzijdige bouwplan uit de periode vóór 1948 nog niet geheel is verdwenen, terwijl voor de eerstkomende jaren mag worden verwacht, dat de opbrengsten relatief iets zullen stijgen, doordat de boeren hun bedrijf beter leren kennen.

- 3 -

RESULTATEN DER BEDRIJVEN

Tabel 1

	NOORD-OOSTPOLDER				WIERINGERMEER	
	Staatslandb. bedrijven	Pachtbedrijven			Staatslandb. bedrijven	Pacht- bedrijven
	12 ha (8 waarn.)	12 ha (4 waarn.)	24 ha (8 waarn.)	48 ha (2 waarn.)	40 ha (4 waarn.)	40 ha ⁴⁾ (11 waarn.)
Oppervlakte cultuurgr.(gem.maas)	11,2 ha	11,4 ha	22,7 ha	46,5 ha	41,5 ha	41,8 ha
Gem.productie waardecijfer	95	90	87	89	86 ¹⁾	84,5 ¹⁾
<u>1 OOGST 1949</u>						
% granen in het bouwplan	49%	30%	36%	56%	38%	34%
% hakvruchten in het bouwplan	27%	33%	29%	18%	28%	28%
Totale opbrengsten gld/ha	1016	1140	1032	1052	1365	1263
Totale kosten (excl.pacht) "	962	1025 ²⁾	814	718	691	907
Ondernemersloon ³⁾ + pacht "	54	115	218	334	474	356
Beloning handenarb.v.d.boer "	252	299 ²⁾	136	24	48	18
Inkomen v.d.boer + pacht "	306	414	354	358	522	374
<u>11 OOGST 1949</u>						
% granen in het bouwplan	20%	28%	29%	38%	.	36%
% hakvruchten in het bouwplan	37%	40%	36%	27%	.	24%
Totale opbrengsten gld/ha	1464	1563	1428	1333	.	1420
Totale kosten (excl.pacht) "	1052	1183 ²⁾	987	915	.	929
Ondernemersloon ³⁾ + pacht "	412	380	441	418	.	491
Beloning handenarb.v.d.boer "	272	323 ²⁾	147	26	.	19
Inkomen v.d.boer + pacht "	684	703	588	444	.	510

1) Classificatiecijfer

2) Beloning handenarbeid boer waarschijnlijk + f.50,- te hoog (zie tekst)

3) Ondernemersloon = netto-overschot = het bedrag dat beschikbaar is als beloning voor de bedrijfsleiding, voor dekking van de niet-verzakerbare risico's en eventuele winst of verlies.

4) Voor oogst 1949 zijn het de gemiddelde cijfers van 9 waarnemingen met een gem.oppervlakte cultuurgrond 39,4 ha en een classificatiecijfer 80,7.

3. De bedrijfsresultaten van de geënquêteerde pacht- en staatslandbouwbedrijven

In tabel 1 zijn vermeld de gemiddelde uitkomsten van de bedrijven waarvan gegevens zijn verkregen over de jaren 1948 en 1949 (in gld. per ha cultuurgrond; gemeten maat). Uit deze gegevens blijkt, dat de resultaten in 1948 matig tot slecht waren, terwijl de uitkomsten in 1949 daarentegen goed tot zeer goed te noemen zijn. In aanmerking moet worden genomen, dat het gemiddelden zijn van een klein aantal bedrijven.

Afwijkende omstandigheden op individuele bedrijven komen daardoor sterk in het gemiddelde tot uitdrukking. Als de gegevens betrekking hadden op grotere groepen, zou de invloed van individuele afwijkingen uiteraard van minder belang zijn.

Het saldo voor ondernemersloon plus pacht loopt voor de verschillende groepen in 1948 aanzienlijk uiteen, in 1949 echter in veel geringere mate. Er moet op worden gewezen, dat de beloning voor de handenarbeid van de boer gebaseerd is op de uren, zoals deze door de boer zijn opgegeven. Mede door vergelijking met de arbeidsnotitiegegevens van de staatslandbouwbedrijven is de indruk verkregen, dat de kosten voor handenarbeid boer op de pachtbedrijven van 12 ha in de N.O.P. voor normale omstandigheden ca f.50,- te hoog zijn opgegeven. Hierbij kan het feit, dat in 1948 en 1949 de bedrijfsomstandigheden nog niet normaal waren, een belangrijke rol spelen. Dit zou dan in zekere mate waarschijnlijk ook gelden voor de grotere bedrijven. Van welke omvang dit is, kan echter niet worden beoordeeld. Hierdoor zou het saldo voor ondernemersloon + pacht van de groep van 12 ha f.50,- te laag zijn berekend. (Het saldo "inkomen van de boer plus pacht" wordt er echter niet door beïnvloed!) Als voor de bedrijven van 12 ha voor 1949 een correctie wordt toegepast op de kosten voor de handenarbeid van de boer, komen de saldi voor ondernemersloon + pacht nog meer op hetzelfde niveau te liggen.

Indien de opbouw van de bedrijfsresultaten nader in detail wordt bekeken, blijken de uitkomsten toch weer meer gevarieerd te zijn dan ze volgens de eindbedragen ogenschijnlijk lijken. Door het kleine aantal bedrijven spelen allerlei toevalligheden een belangrijke rol. Speciaal de kleine bedrijven zijn gevoelig voor meevallers en tegenslagen. Zo werd in 1949 de opbrengst van alle staatslandbouwbedrijven van 12 ha belangrijk gedrukt door de abnormaal lage prijs, welke bruine bonen van deze bedrijven opbrachten. Uiteraard is het niet mogelijk deze uitkomsten als representatief te beschouwen voor alle bedrijven, daar de marktprijs van de bonen over het geheel genomen aanzienlijk hoger is geweest.

In verband met de verschillen tussen de groepen kan verder nog worden vermeld, dat uit de detailcijfers van de N.O.P.-bedrijven de volgende indrukken werden verkregen. Bij de staatslandbouwbedrijven is de opbrengst aan dierlijke producten zeer laag t.o.v. de voederkosten. Het betreft weliswaar betrekkelijk kleine bedragen, maar de bedrijfsresultaten van de kleine bedrijven worden er toch belangrijk door beïnvloed. Bij de pachtbedrijven van 12 ha was de geldelijke opbrengst van de aardappelen - per ha van dit gewas - in 1949 aanzienlijk lager dan bij de andere groepen N.O.P.-bedrijven. Bij de staatslandbouwbedrijven was de opbrengst der aardappelen echter extra hoog.

Het aantal waarnemingen (oogstjaren) is evenwel te gering om te kunnen beoordelen of deze afwijkingen zich in meerdere mate voordoen dan als "normaal" moet worden beschouwd. Wel zijn de pachtbedrijven, welke bij het onderzoek in de N.O.P. werden betrokken, uit een oogpunt van bedrijfsleiding gemiddeld behoorlijk represen-

tatief voor de gehele uitgifte van 1947/48. Dit oordeel is mede gebaseerd op inlichtingen over deze bedrijven van de Directie van de Wieringermeer. Ten aanzien van de grond dient in aanmerking te worden genomen, dat de deelnemende bedrijven voor het merendeel op de lichte zavelgronden zijn gelegen.

De bovengenoemde financiële uitkomsten hangen samen met de volgende gegevens over de opbrengst in natura, welke door enquêtering op de betrokken bedrijven werden verzameld. Ook hierbij zijn tevens vermeld opbrengstgegevens van de Wieringermeer, welke betrekking hebben op de staatslandbouwbedrijven.

Tabel 2

Gemiddelde opbrengsten in de oogstjaren 1948, 1949 en 1950

	Gewassen						
	Winter- tarwe kg/ha	Zomer- gerst kg/ha	Haver kg/ha	Groene erwten kg/ha	Kool- zaad kg/ha	Suikerbieten	
						kg/ha	sulker- gehalte
Staatslandbouwbedrijven N.O.P. (voor alle bedrijven gezamenlijk als voor één bedrijf berekend)							
1948	3327	2929	3465	2823	-	46800	17,4
1949	4745	-	5180	-	-	46703	15,4
1950	3496	3171	4380	4153	1561	46796	15,1
Pachtbedrijven (tussen haakjes aantal waarn.)							
1948	3700 (13)	3100 (8)	3950 (17)	2550 (4)	-	44800 (15)	17,1
1949	4550 (14)	-	4850 (14)	4400 (6)	2000 (5)	43300 (17)	16,2
1950	3700 (17)	3900 (5)	4800 (14)	4050 (10)	1350 (10)	46300 (17)	16,0
Wieringermeer staatslandbouwbedrijven (berekend als staatslandbouwbedrijven N.O.P.)							
1948	4613	3591	4370	2213	2413	40268	16,2
1949	5703	4621	5447	3491	2520	45900	.
1950 (ged.)	4202	3384	4691	3897	2266	.	.

4. De vergelijking met de resultaten der Wieringermeerbedrijven

Uit bovenvermelde opbrengstgegevens blijkt, dat de granen in de N.O.P. ook in 1949 nog aanzienlijk lagere opbrengsten hebben gegeven dan in de Wieringermeer. In 1950 blijft alleen tarwe nog achter (voetziekte), terwijl gerst en haver ongeveer op hetzelfde niveau komen als in de Wieringermeer.

De erwten geven in de N.O.P. betere, koolzaad echter lagere opbrengsten; bij de bieten is weinig verschil in opbrengstniveau waar te nemen.

Hoewel voor de toekomst niet wordt verwacht, dat de opbrengsten in de N.O.P. bij enig gewas lager zullen liggen dan in de Wieringermeer, thans is dit met tarwe nog duidelijk wel het geval. Het is niet aan te nemen, dat de verhouding tussen tarwe en andere gewassen hier blijvend sterk zal afwijken van de verhoudingen in de Wieringermeer. Mogelijk zal de tarwe-opbrengst pas op langere termijn met de andere gewassen meer in de lijn komen, zodat voorlopig nog moet worden gerekend op een nadeel in dit opzicht voor de N.O.P. Hierbij komt, zoals nog nader zal worden toegelicht, de factor schurft voor aardappelen. Een gefundeerde schatting te maken van de geldelijke betekenis van deze nadelen is niet mogelijk. Een bedrag van ca f. 30,- per ha lijkt voor dit geval echter laag; dit bedrag wordt - het zij met nadruk vermeld - geheel "vrijblijvend genoemd". Alleen op basis van gegevens over een langere reeks oogsten zal in deze een verantwoord oordeel kunnen worden uitgesproken.

Uit de financiële resultaten van N.O.P. en Wieringermeer-bedrijven over 1949 blijkt, dat de geldelijke opbrengsten der beide grote bedrijven in de N.O.P. aanzienlijk lager zijn dan bij de Wieringermeergroep. Anderzijds zijn de kosten in totaal (en volgens de specificaties ook de kosten van arbeidsloon, werktuigen en werk door derden) voor deze beide groepen gelijk. Dit laatste is in tegenspraak met het feit, (in het volgende nader toegelicht) dat op basis van het arbeidsloonpeil en de omvang van accoordwerkzaamheden lagere kosten mochten worden verwacht voor de N.O.P. Een vergelijking op basis van de gegevens van twee bedrijven kan echter niet leiden tot een uitspraak over het al of niet reëel zijn van deze tegenspraak. Ook hiervoor zijn gegevens over meer jaren van meer bedrijven nodig dan beschikbaar waren.

5. Beoordeling van de rentabiliteit der N.O.P.-bedrijven

Betreffende de rentabiliteit van de bedrijven - algemeen gezien - zijn er aanwijzingen dat deze voor de komende periode eerder beter dan slechter zal zijn, dan hetgeen werd berekend voor de Wieringermeer (rapport 149). Deze indruk is gebaseerd op de volgende waarnemingen en overwegingen:

a. Het bouwplan-1949 van de N.O.P.-bedrijven van ca 40 ha komt, wat intensiteit betreft, vrijwel overeen met dat van de overeen-

komstige Wieringermeerbedrijven, welke voor rapport 149 zijn onderzocht.

b. Het gemiddelde opbrengstniveau van de N.O.P.-bedrijven zal volgens de indrukken, welke op de verkregen gegevens zijn gebaseerd in de toekomst zeker niet lager zijn dan gemiddeld voor de Wieringermeer het geval is. De opbrengstgegevens van de N.O.P. zijn echter te beperkt om een definitief standpunt te bepalen. Hierbij zij aangetekend, dat deze vergelijking wat de grond betreft berust op het gebiedsgemiddelde voor de Wieringermeer en voor de N.O.P. op een productiewaardecijfer van 87 à 95. Het is niet mogelijk, aan te geven in hoeverre dit neerkomt op een verschil in de kwaliteit van de grond tussen de beide gebieden.

c. Een punt dat bij het opbrengstniveau de aandacht moet hebben, is de omstandigheid, dat in de N.O.P. tot nu toe meer aardappelschurft voorkomt dan normaal in akkerbouwgebieden het geval is. Door een betere rassenkeuze is de aantasting van de knollen echter al geringer geworden dan in het eerste oogstjaar. Gezien het feit, dat consumptie- en pootaardappelen in het bouwplan een grote rol spelen (op een bedrijf van 24 ha komt de bruto-opbrengst voor ruim 30% uit aardappelen) heeft een verlaging van de opbrengstprijzen direct een grote invloed op de rentabiliteit. Het is op basis van de verzamelde gegevens echter niet mogelijk, aan te geven in welke mate thans schurftigheid voorkomt en invloed heeft op opbrengstprijzen en rentabiliteit. Voor de toekomst kan alleen de verwachting worden gencemd, dat afnemen van de schurftigheid waarschijnlijker is dan gelijk blijven of toenemen.

d. Wat de kosten betreft is uit het geringe aantal gegevens gebleken - tegen de verwachting in - dat de loonpost in de N.O.P. lager is dan in de Wieringermeer. De lonen zijn in de N.O.P., de verschillende categorieën arbeidskrachten dooreengenomen, per gewerkt uur ca 2,5 of lager. De boer in de N.O.P. laat voorts minder werk in accoordloon verrichten en betaalt daarvoor tevens in mindere mate de maximumtarieven dan zijn collega in de Wieringermeer. De accoordtarieven op zichzelf zijn echter in de N.O.P. hoger dan die in de Wieringermeer.

Uit het geringe aantal gegevens zou volgen, dat per ha cultuurgrond in de N.O.P. t.o.v. de Wieringermeer in totaal ca f. 30,- minder aan loon etc. wordt uitgegeven. Dit bedrag bestaat uit ruim f. 9,- voor het in mindere mate gebruik maken van accoordloon, f. 6,- tenge-

volge van lagere reis- en verblijfkosten, f.5,- door geringere arbeidsbehoefte en ruim f.9,- ten gevolge van verschil in accoortarieven (nl. f.13,- minder doordat niet tegen maximumtarieven wordt gewerkt en bijna f.4,- meer door de op zichzelf hogere accoortarieven). Het is echter de vraag, of dit voor de toekomst ongewijzigd zal blijven. Deze vraag kan thans nog niet worden beantwoord.

Parallel met het reeds onder o vermelde verschil t.a.v. de grond-gebiedsgemiddelde voor de Wieringermeer en productiewaarde 87 à 95 voor de N.O.P. - zijn de bemestingskosten in de N.O.P. lager ten aanzien van kali en fosforzuur. De stikstofbemesting komt daarentegen thans nog wat hoger dan in de Wieringermeer. Als resultaat hiervan zijn de bemestingskosten in de N.O.P. per ha cultuurgrond ca f.10,- lager.

e. In totaal zouden de kosten per ha cultuurgrond derhalve maximaal ca f.40,- lager kunnen worden gesteld dan in de Wieringermeer. Aangezien bouwplan en opbrengstniveau in beide gevallen voor de toekomst (over ca 5 jaar bijv.) als ongeveer gelijk zijn te beschouwen, zou - althans op langere termijn bezien - geconcludeerd moeten worden tot een hogere rentabiliteit voor de N.O.P. bij een productiewaardecijfer van 87 à 95 van maximaal ca f.40,- per ha cultuurgrond. Voor een productiewaardecijfer van 100 zal de rentabiliteit gunstiger moeten worden beoordeeld; er zijn echter geen gegevens beschikbaar waarmee de invloed van verschil in grondkwaliteit is aan te geven.

Voor de Wieringermeer werd als saldo voor inkomen van de boer + pacht per ha ca f.400,- berekend voor genormaliseerde productie-omstandigheden en genormaliseerde prijsverhoudingen. Voor bedrijven in de N.O.P. van ca 40 ha met een productiewaardecijfer van + 100 kan dit saldo voor de eerstkomende jaren vermoedelijk op hetzelfde bedrag worden gesteld, terwijl het - wijzigingen in loon- en prijsniveau en arbeidsvoorziening voorbehouden - in de toekomst wellicht zal optrekken tot ca f.450,-.

6. Wat betreft de rentabiliteit voor bedrijven van verschillende grootte moet worden opgemerkt, dat de basisgegevens onvoldoende waren om in deze een definitieve conclusie te trekken.

- Door gebrek aan gegevens kon slechts onvoldoende worden benaderd in welke mate het bouwplan aan de bedrijfs grootte wordt aangepast.

- Vermoedelijk is het bouwplan der N.O.P.-bedrijven nog niet in dezelfde mate gestabiliseerd als in andere gebieden.
- Het is ook niet bekend, in hoeverre de opbrengsten in natura op de kleine bedrijven van die van de grote afwijken. Voorlopig zijn er geen aanwijzingen om aan te nemen, dat er in dit opzicht verschillen bestaan.
- Een ander punt is eventueel verschil in opbrengstprijis. Het is niet ondenkbaar, dat de kleine bedrijven door loonwerkers minder goed op tijd zullen worden geholpen dan de grotere bedrijven. Bovendien zijn de kleine bedrijven meer aangewezen op samenwerking, wat ten gevolge heeft, dat bij beslissingen de belangen van meerdere boeren meespreken. Hierdoor is het mogelijk, dat bijv. het binnenhalen van een gewas op een deel der kleine bedrijven noodgedwongen onder ongunstiger omstandigheden moet plaats vinden dan bij grote bedrijven het geval zou zijn geweest. De variatie in kwaliteit van het oogstproduct zal door deze oorzaken op de kleine bedrijven groter kunnen zijn dan op de grotere. Gegevens hiervoor ontbreken echter.
- De factor opbrengstprijis in verband met de grootte van de te verkopen partijen zal vermoedelijk niet van grote betekenis zijn. Momenteel is ook dit echter niet te beoordelen.
- Bij kleine bedrijven is het o.a. moeilijker de benodigde loonarbeid goed af te stellen op het bedrijfsplan dan bij grotere. Gegevens over de mate, waarin het kleine bedrijf eventueel relatief duurder komt door minder rationeel werken, het in mindere mate toepassen van werktuigen en het eventueel duurder zijn van loonwerk op de kleinere oppervlakten, zijn niet beschikbaar gekomen.

Afgezien van deze beperkingen kan over de verschillen in rentabiliteit tussen grootteklassen het volgende worden opgemerkt.

a. Netto-overschot + pacht. De uitkomsten van de drie typeberekeningen voor de N.O.P., voor resp. 12, 24 en 48 ha, geven de indruk, dat er geen of slechts weinig verschil bestaat tussen de bedragen, welke per ha cultuurgrond resteren als saldo voor pacht + netto-overschot. Hierbij wordt met netto-overschot bedoeld het verschil tussen alle opbrengsten van het bedrijf en alle kosten; ook pacht, loon voor handenarbeid boer en rente bedrijfskapitaal zijn als kosten beschouwd. Het netto-overschot is dus alleen de beloning voor het leiden van het bedrijf en voor het dragen van risico als ondernemer, plus eventuele winst of verlies.

Dat tussen overeenkomstige bedrijven van verschillende grootte geen verschil is gevonden in "netto-overschot plus pacht" wordt veroorzaakt door twee factoren, welke tegengesteld werken. Dit zijn: de grotere efficiency op grotere bedrijven en de meerdere inkomsten door een meer intensief bouwplan op de kleinere bedrijven - meer intensief t.a.v. gewassenkeuze en productiedoel; bijv. op de kleine bedrijven meer aardappelen en ook meer pootgoedteelt.

Zoals ook in rapport 149 is gebeurd, dient hierbij de vraag te worden gesteld of de pacht al of niet moet worden afgesteld op het rentabiliteitsniveau dat bereikt kan worden door het inschakelen van zaaizaad- en pootgoedteelt in plaats van consumptieteelt. Dit is ook bij het beoordelen van de rentabiliteit van bedrijven van verschillende grootte van belang; uit de berekeningen volgt nl. dat de kleine bedrijven ongunstiger uitkomen t.o.v. de grote, als van consumptieaardappelen wordt uitgegaan.

Zolang niet een groter aantal gegevens over het bouwplan alsmede omtrent verschillen in kosten en opbrengsten voor bedrijven van verschillende grootteklassen beschikbaar zijn, zijn echter geen motieven aan te voeren om van bovenstaande conclusie af te wijken.

b. Beloning handenarbeid

Het inkomen dat de boer door middel van zijn bedrijf verkrijgt, bestaat echter tevens uit de beloning voor zijn handenarbeid. Op basis van verkregen gegevens kan dit voor de verschillende grootteklassen als volgt worden gesteld: Tabel 3.

Oppervlakte bedrijf (ha)		Aantal uren handenarbeid boer p. jaar	Waardering loon voor handenarbeid boer (gld)	
kadastraal	gemeten		totaal	per ha
12	11,25	2800	3040	270
24	22,5	2000	2170	96
36	34,3	1400	1520	44
48	46,1	900	980	21
60	58,-	700	760	13
72	70,-	500	540	8

Op de kleine bedrijven is het inkomen voor handenarbeid een factor van grote betekenis. Naarmate de bedrijven groter worden neemt deze betekenis af, vooral als het bedrag wordt uitgedrukt per ha cultuurgrond.

Om de betekenis van de beloning voor handenarbeid in vergelijking met het ondernemersloon (= netto-overschot) voor de verschillende bedrijfsgrootteklassen aan te geven, is onderstaande berekening opgesteld. Voor de verschillende grootteklassen zijn hier vermeld de bedragen van inkomen voor handenarbeid plus ondernemersloon, als het ondernemersloon per ha cultuurgrond wordt gesteld op resp. f.50,-, f.100,-, f.150,-, f.200,- en f.300,-.

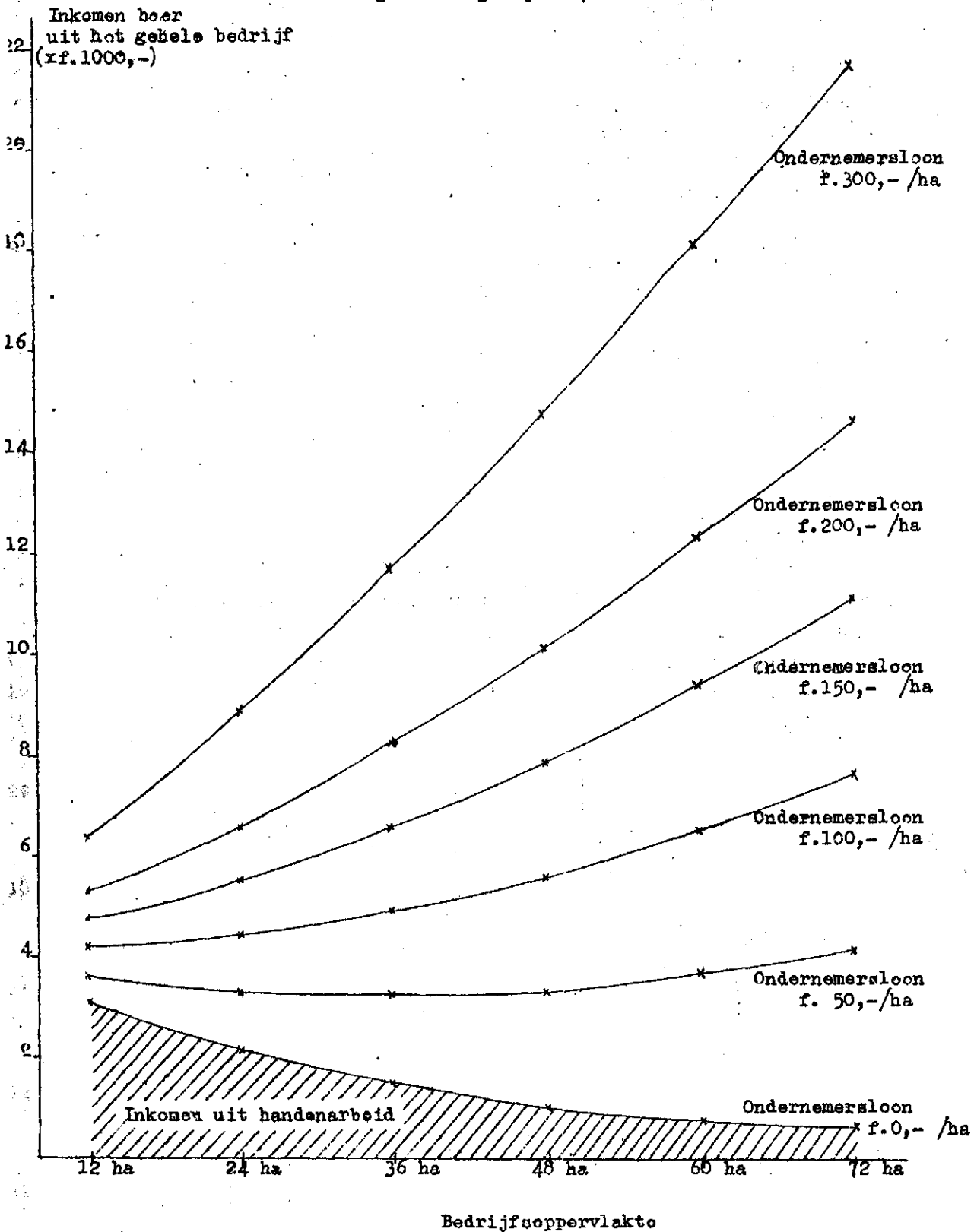
Tabel 4

Opp.bedrijf (gemeten) ha	Inkomen in gld. per bedrijf voor handenarbeid + ondernemersloon bij een ondernemersloon in gld/ha van :				
	50	100	150	200	300
11,25	3600	4160	4730	5290	6420
22,5	3295	4420	5545	6670	8920
34,3	3235	4950	6665	8380	11810
46,1	3280	5580	7880	10180	14780
58,0	3660	6560	9460	12360	18160
70,0	4040	7540	11040	14540	21540

De berekende inkomens zijn bovendien aangegeven in bijgaande grafiek. Hieruit blijkt, dat een ondernemersloon van f.50,- reeds voldoende is om het verschil in inkomsten uit handenarbeid van de boer tussen de grootteklassen te nivelleren. Naarmate het ondernemersloon groter wordt dan f.50,- per ha, gaat de invloed van de bedrijfsgrootte op het totale ondernemersinkomen een steeds grotere rol spelen.

INVLOED VAN HET ONDERNEMERSLOON OP
 HET INKOMEN VAN DE DOER (INCL. BELO-
 NING HANDENARBEID) BIJ VERSCHILLENDE
 BEDRIJFSGROOTTE

(Verondersteld dat het ondernemersloon per ha voor alle bedrijfs-
 grootten gelijk is)

Samenvatting

1. Het aantal waarnemingen, dat voor het onderzoek naar de rentabiliteit van akkerbouwbedrijven in de N.O.P. beschikbaar kwam, is te gering om tot gefundeerde conclusies te kunnen komen. Hierdoor moet worden volstaan met het vermelden van de verschillende indrukken, welke bij het onderzoek worden verkregen.
2. De resultaten van de N.O.P. bedrijven zijn over 1948 matig tot slecht geweest en in 1949, hoewel aanzienlijk beter, toch ook nog minder goed dan in de Wieringermeer. Deze vergelijking berust echter op een zeer gering aantal waarnemingen (nl. twee bedrijven van ruim 40 ha in de N.O.P. en 11 bedrijven van ongeveer gelijke grootte in de Wieringermeer); zodat toevalligheden een belangrijke invloed uitoefenen. Van de waargenomen verschillen kan daardoor niet worden gezegd of ze als reëel moeten worden beschouwd.
3. De opbrengst van tarwe is in de N.O.P. thans (nog) lager dan in de Wieringermeer, de andere gewassen liggen dooreen genomen echter al vrij goed op gelijk niveau in beide gebieden. Het is echter niet aan te nemen, dat de tarwe ook in de toekomst een andere positie zal innemen. Momenteel dient in dit opzicht wel met een nadeel voor de N.O.P. te worden gerekend. Dit is eveneens het geval t.a.v. de aardappelen door de grotere mate van schurft in de N.O.P. Er moet vermoedelijk op worden gerekend, dat de geldelijke opbrengsten in de N.O.P. hierdoor voorlopig lager zullen blijven dan in de Wieringermeer onder overigens overeenkomstige omstandigheden worden bereikt.
4. Voor de eerstkomende jaren kan het saldo voor inkomen van de boer + pacht voor bedrijven in de N.O.P. met een productiewaarde-cijfer van + 100 vermoedelijk worden gesteld op hetzelfde bedrag (f.400,- per ha cultuurgrond) als voor de Wieringermeer werd berekend. Op langere termijn bezien (bijv. vanaf 5 jaar na de periode waarop het onderzoek betrekking heeft) zal dit saldo vermoedelijk optrekken tot ca f.450,-, als zich geen wijzigingen in loon- en prijsniveau en arbeidsvoorziening voordoen.
5. De berekeningen geven geen aanleiding om te concluderen tot een verschil in "netto-overschot" per ha cultuurgrond tussen akkerbouwbedrijven van verschillende grootte. In verband met de grotere betekenis van het loon voor handenarbeid op de kleine bedrijven is - per ha cultuurgrond - het saldo "inkomen voor de boer + pacht" aanzienlijk groter dan op de grotere bedrijven. Voor de boer is de betekenis van de bedrijfsoppervlakte echter nog belangrijker, waardoor

het product van aantal ha's en saldo, dus het totale bedrag voor het gehele bedrijf, toch sterk toeneemt naarmate de bedrijven groter zijn.

6. Er waren geen gegevens beschikbaar, waarop een oordeel kan worden gebaseerd over de invloed van de kwaliteit van de grond op de rentabiliteit.

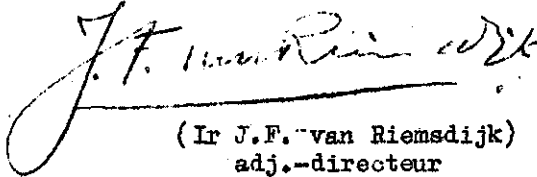
's-Gravenhage, 17 Mei 1951

Samengesteld o.l.v.

Ir J.F. van Riemsdijk

Ir J.A.W. van Heusden

AFD. BEDRIJFSECONOMISCH ONDERZOEK,

(Ir J.F. van Riemsdijk)
adj.-directeur